

The effectiveness of the family-oriented problem solving program on resilience and parent-child relationships in the post-corona era

Manijeh Rezapoor¹, Masumeh Heydarian^{*2}, Keyvan Kakabraei³

1. PhD Student in Counseling, Sanandaj Branch, Islamic Azad University, Sanandaj, Iran
<https://orcid.org/0009-0009-8862-8807>
2. Assistant Professor, Department of Clinical Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran
<https://orcid.org/0000-0002-6087-7977>
3. Professor, Department of Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran.
<https://orcid.org/0000-0002-9970-4854>

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article History:
Received:
February 1, 2024

Accepted:
July 13, 2024

Keywords:
Family-Oriented
Problem Solving
Program, Resilience,
Parent-Child
Relationships, Post-
Corona Era .

Introduction: During the Covid-19 pandemic, families have experienced enormous stress due to social isolation, concerns about the health of family and friends, disruptions in school and child care, and the need to make new health-related decisions in conditions of uncertainty. Therefore, the present study was conducted with the aim of investigating the effectiveness of the family-centered problem solving program on resilience and parent-child relationships in the post-Corona era. **Methodology:** This research is a semi-experimental (pre-test-post-test and follow-up) study with a control group. The statistical population of this research includes all married employees of three vocational technical colleges for girls branch one, and vocational technical colleges for boys branches one and two in Kermanshah city, numbering 200 people. After reviewing the entry criteria, 100 people were purposefully selected and randomly assigned into the experimental group (50 people) and the control group (50 people). The intervention program for the experimental group was held during 10 two-hour sessions. The research tools included Connor and Davidson's resilience questionnaire (2003) and Olson's parent-child relationship questionnaire (1982). Data analysis was done through repeated measure analysis using SPSS-26 software. **Finding:** The results indicated that the family-oriented problem solving program has an effect on the quality of parent-child relationships and increasing resilience by $F=6.839$, $P<0.001$ and $F=28.894$, $P<0.001$. **Conclusion:** Therefore, the results of the present study can be of interest to psychologists, family counselors and couples.

Cite this article:

Rezapoor, M., Heydarian, M., Kakabraei, K..(2024). The effectiveness of the family-oriented problem solving program on resilience and parent-child relationships in the post-corona era. *Journal of Islamic-Iranian Family studies* .4(1), 34-48

Corresponding author

Masumeh Heydarian

Address: Department of Clinical Psychology, Kermanshah Branch, Islamic Azad University, Kermanshah, Iran

Email: masoumeh.haidarian@gmail.com

Extended Abstract

Introduction: The covid-19 pandemic has imposed many changes on families including mandatory quarantine, social distancing, distance education for children, and telecommuting (Eales & et al, 2021). Coronavirus has led to the formation of a pathological psychological fear and stress in families (Zhao et al., 2020). Protective factors such as developmental status, coping strategies, and resilience can affect children and parents' ability to respond consistently to pandemic-induced changes and stressors (Daly & et al, 2020). Brown and colleagues believe that the family system's ability to respond to the pandemic may be influenced by various factors such as resilience (Brown & et al, 2020). The results of Prime et al.'s research also reveal that the coronavirus pandemic has affected parent-child relationships (Prime & et al, 2020). Aidogan et al. believe that in the post-coronavirus era, the presence of unresolved problems or inconsistent methods of solving problems influenced the parent-child relationship and resilience (Aydogan & et al, 2022). The ability to solve problems efficiently and optimally is one of the factors that modulate the effects of negative events in life. Problem-solving ability refers to attitudes, skills, and abilities that enable a person to choose appropriate and adaptive solutions to each of life's problems (Nezami, 2019). In many countries today, problem-solving skills training starts in the family because teaching parents how to solve problems has improved functioning at social, behavioral and cognitive levels (Begum, 2019). Based on theoretical foundations and empirical background in this field, it can be said that the family-based problem solving program has an impact on parent-child relationships. The positive consequences of resilience, and optimal parent-child relationships demonstrate the necessity of the impact of educational programs such as problem solving. So this study aims to answer the question of whether the family-oriented problem-solving program affects the resilience and pattern of parent-child relationships in the post-coronavirus era.

Methodology: The current research was conducted with the aim of investigating the effectiveness of the family-centered problem solving program on resilience and parent-child relationships in the post-corona era. The research method was pre-test-post-test and follow-up with the control group. The statistical population of this research to determine the effectiveness of the family-oriented problem solving training program includes all married employees of in 3 vocational technical colleges including the one for girls, technical vocational college No. 1 and technical vocational college No. 2 for boys in Kermanshah city, which numbered 200 people. In this research, sampling was done in a purposeful way, and after checking the entry criteria such as having more than 5 years of life together, having one child and their age between 30-55 years, 100 people were selected and they were randomly assigned into two experimental groups (50 people) and control group (50 people). At first, the pre-test of resilience and parent-child relationship was performed in both groups, and after the pre-test, the experimental group was subjected to the intervention of family-oriented problem solving training, but the control group did not receive training. After finalizing the sessions, the post-test of resilience and parent-child relationship was carried out in both groups and the control group was trained

to comply with research ethics at the end of the research. To analyze the research data, descriptive statistics including frequency, percentage, graph, mean and standard deviation were used, and in the inferential statistics section, variance analysis with repeated measurements was used. Data analysis was done using SPSS-26 software.

Results:

Table 1: Demographic characteristics of couples

control group	experimental group	Variables	
Number (percent)	Number (percent)		
50 (0.25)	60 (0.30)	20-25 years	Age
70 (0.35)	40(0.20)	26-30 years	
50 (0.25)	70 (0.35)	31-35 years	
30 (0.15)	30 (0.15)	Over 35 years old	education
30 (0.15)	40(0.20)	diploma	
40 (0.25)	50 (0.25)	Associate degree	
80 (0.40)	90 (0.45)	Bachelor's degree	Marriage duration
40 (0.20)	20 (0/10)	Masters and above	
40 (0.20)	30 (0.15)	1-3 years	
30 (0.15)	100 (0.50)	4-6 years	
40 (0.20)	50 (0.25)	7-9 years	
90 (0.45)	20 (0/10)	9 years and above	

As can be seen in Table 1, the highest frequency of couples in the age group of 31-35 years, in the bachelor's education level and during the marriage period was 4-6 years.

The results showed that the average resilience and parent-child relationship

Table 2. Variance analysis by repeatedly measuring the difference in Mean relationships in two groups

Variable	Source of changes	SS	DF	MS	F	Sig
Parent-child relationships	Group	129/124	1	129/124	6/839	0/001
Resilience	Group	4212/363	1	4212/363	28/894	0/001

The average resilience and parent-child relationship in the post-test position has increased compared to the pre-test in the experimental group. In the present study, the method of variance analysis was used with repeated measurement. In order to examine the effect of the problem solving program on parent - child relationships and resilience and adjust the effect of pre-test on post-test, repeated measurement variance analysis was used, which shows that the independent variable (group) had a significant impact on the parent-child relationship variable ($F=6/839$ and $P<0/001$) and resilience ($F=28/894$ and $P<0/001$).

Discussion and Conclusion: The results showed that the family-oriented problem solving program was effective on the quality of parent-child relationships. Therefore, the family-oriented problem solving program can have an important and increasing effect on resilience variables and improving parent-child relationships; Therefore, in order to increase the amount of variables, attention should be paid to the family-oriented problem solving program and this process should be taken into account in educational programs to bring positive consequences such as resilience and improvement of parent-child

relationships, and these variables themselves also contribute to the consolidation of the family foundation. to pay.

Acknowledgements

I would like to thank the supervisor and the counselor of my PhD dissertation and the couples who participated in this research.

Funding

The study was conducted at the researchers' own expense and no funding was received at any stage of the study.

Research limitations and suggestions

This research, like other researches, was faced with limitations, among which it can be pointed out that the results should be cautiously generalized to similar communities (cities and geographical regions with different cultures, economic and social status); Due to the use of the questionnaire tool, there was a possibility of social bias of the examinees. In the end, it is suggested that due to the effectiveness of the family-oriented problem solving training program, this training program should be implemented in schools for parents and students.

Ethics approval and consent to participate

This research was taken from the doctoral dissertation and was carried out under the supervision of the ethics committee of Islamic Azad University, Sanandaj branch, with the code of ethics IR.IAU.SDJ.REC.1403.021. Also, the cooperation of the participants was voluntary and their consent was declared. In addition, at the beginning of the collaboration, the confidentiality and withdrawal aspects of the research were announced to them at each stage.

Conflict interests

According to the authors, the article does not have any conflict of interest.

اثربخشی برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و روابط والد-فرزند در دوران پسا کرونا

منیژه رضا پور^۱، معصومه حیدریان^۲، کیوان کاکابرای^۳

۱. دانشجوی دکتری، مشاوره، واحد سنندج، دانشگاه آزاد اسلامی، سنندج، ایران

<https://orcid.org/0009-0009-8862-8807>

۲. استادیار، گروه روانشناسی بالینی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران.

<https://orcid.org/0000-0002-6087-7977>

۳. استاد، گروه روان شناسی بالینی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

<https://orcid.org/0000-0002-9970-4854>

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله : مقاله پژوهشی	مقدمه در طول همه‌گیری کووید ۱۹، خانواده‌ها به دلیل انزوای اجتماعی، نگرانی در مورد سلامت خانواده و دوستان، اختلال در مدرسه و مراقبت از کودکان و نیاز به تصمیم‌گیری‌های جدید مربوط به سلامت در شرایط عدم اطمینان، استرس عظیمی را تجربه کرده‌اند. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و روابط والد- فرزند در دوران پسا کرونا انجام گرفت. روش: این پژوهش از نظر هدف کاربردی و به لحاظ روش اجرا کمی، نیمه آزمایشی (پیش آزمون-پس آزمون و پیگیری) با گروه کنترل است. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه کارمندان متأهل ۳ دانشکده فنی حرفه‌ای دختران ۱، پسران ۱ و ۲ شهرستان کرمانشاه که تعداد آنها ۲۰۰ نفر بود، می‌شود و پس از بررسی ملاک‌های ورود ۱۰۰ نفر به صورت هدفمند انتخاب و به طور تصادفی در گروه آزمایش (۵۰ نفر) و گروه کنترل (۵۰ نفر) جایگزین شدند. برنامه مداخله برای گروه آزمایش طی ۱۰ جلسه دو ساعته برگزار شد. ابزارهای پژوهش شامل پرسش‌نامه تاب‌آوری کانر و دیویدسون (۲۰۰۳) و پرسش‌نامه ارتباط والد- فرزند اولسون (۱۹۸۲) بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق تحلیل اندازه گیری مکرر و با استفاده از نرم افزار SPSS-26 انجام شد. یافته‌ها: نتایج نشان داد برنامه حل مسئله خانواده محور بر کیفیت روابط والد- فرزند افزایش تاب‌آوری به میزان $F=۶/۸۳۹$ و $P<0/001$ و $F=۲۸/۸۹۴$ و $P<0/001$ تأثیر دارد. نتیجه‌گیری: بنابراین نتایج پژوهش حاضری تواند مورد توجه روان‌شناسان، مشاوران خانواده و زوجین قرار گیرد.
تاریخچه مقاله : تاریخ دریافت: ۱۲ بهمن ۱۴۰۲	
تاریخ پذیرش: ۲۳ تیر ۱۴۰۳	
واژه‌های کلیدی : برنامه حل مسئله خانواده محور، تاب‌آوری، روابط والد- فرزند، دوران پسا کرونا.	

رضا پور، منیژه، حیدریان، معصومه، کاکا برای، کیوان (۱۴۰۳). اثربخشی برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و روابط والد-فرزند در دوران پسا کرونا، فصلنامه مطالعات اسلامی ایرانی خانواده، ۴(۱). ۳۴-۴۸.

استاد :

معصومه حیدریان

نویسنده

نشانی: گروه روانشناسی بالینی، واحد کرمانشاه، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمانشاه، ایران

مسئول:

ایمیل: masoumeh.haidarian@gmail.com

مقدمه

همه‌گیری کووید-۱۹ تغییرات بسیاری را بر خانواده‌ها تحمیل کرد. از جمله: قرنطینه اجباری، فاصله‌گذاری اجتماعی، انتقال آموزش از راه دور برای کودکان، و کار از راه دور (Eales & et al, 2021). کرونا ویروس منجر به شکل‌گیری یک ترس و استرس روان‌شناختی بیمارگونه در خانواده‌ها شده است (Zhao et al., 2020). عوامل محافظتی مانند وضعیت رشد، راهبردهای مقابله و تاب‌آوری می‌تواند بر توانایی کودکان و والدین برای پاسخ‌گویی سازگار به تغییرات و عوامل استرس‌زایی از همه‌گیری تأثیر بگذارد (Daly & et al, 2020). براون و همکاران معتقدند که توانایی سیستم خانوادگی برای پاسخ‌گویی به همه‌گیری ممکن است تحت تأثیر عوامل مختلف نظیر تاب‌آوری قرار گیرد (Brown & et al, 2020). تاب‌آوری، توانمندی فرد در برقراری تعادل زیستی-روانی، در شرایط خطرناک و نامطلوب است که پیامد آن نوعی ترمیم خود با پیامدهای مثبت رفتاری، هیجانی و شناختی است. افرادی که می‌توانند با شجاعت و پشتکار با سختی‌های زندگی روبه‌رو شوند، در شرایط سخت دیدگاه مثبت خود را حفظ کنند، از روابط صمیمی و دایره اجتماعی گسترده‌تر لذت ببرند، نسبت به مشکلات دیگران ابراز همدردی و دلسوزی کنند (Sisto et al., 2019). همچنین نتایج پژوهش‌های ما و همکاران نشان می‌دهد همه‌گیری کرونا ویروس بر روابط والدین و فرزندان تأثیرگذار بوده است (Prime & et al, 2020). ایجاد و حفظ روابط مطلوب بین اعضای خانواده همیشه با چالش‌هایی روبرو بوده است (Baker & et al, 2020). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که تعامل بین فرزندان و والدین و چگونگی برقراری ارتباط والدین با فرزندان، مهم‌ترین اساسی‌ترین عوامل در بین عوامل مختلفی است که بر پرورش و شخصیت سالم کودکان تأثیر می‌گذارد (Kimble, 2014).

آیدوگان و همکاران معتقدند که در دوران پسا کرونا، وجود مشکلات حل نشده و یا روش‌های ناسازگارانه حل مسائل بر رابطه والد فرزند و تاب‌آوری تأثیرگذار بوده است (Aydogan & et al, 2022). توانایی حل مسئله به شیوه کارآمد و مطلوب یکی از عوامل تعدیل‌کننده اثرات رویدادهای منفی در زندگی است. توانایی حل مسئله به نگرش، مهارت‌ها و توانایی‌هایی اشاره دارد که فرد را قادر می‌سازد در برابر هریک از مشکلات زندگی راه‌حل مناسب و سازگارانه را انتخاب کند (Nezami, 2019). معنای حل مسئله، فرایندهای رفتاری-شناختی خود جهت‌دهی است که فرد از طریق آن درصدد تعیین و کشف راه‌حل‌های مناسب و سازگارانه برای مشکلات خاصی برمی‌آید که در زندگی روزمره با آن مواجه می‌گردد (Toor, et al. 2022). مفهوم دیگر آن سلسله عملیات ذهنی، مؤثر و هدفمندی مانند واکنش‌های رفتاری است که جهت‌دهی با مقتضیات یا چالش‌های درونی یا بیرونی به کار گرفته می‌شوند (Elaby et al., 2022).

با توجه به اینکه اغلب دانش‌آموزان، آموزش مشخصی در زمینه حل مسئله در خانواده دریافت نمی‌کنند (Yeh et al., 2014)، لازم است که والدین به اهمیت این مهارت‌ها آگاه شده و به‌گونه‌ای آموزش دریافت شده را در جهت نیازهای دانش‌آموزان هدایت کنند (Charisi et al., 2020). به بیان دیگر با آموزش و یادگیری حل مسئله از طریق، والدین،

دانش‌آموزان برای مواجهه و مقابله با موقعیت‌های دشوار اجتماعی در مدرسه و جامعه مجهز و آماده می‌شوند (Elias, 2019). امروزه در بسیاری از کشورها آموزش مهارت‌های حل مسئله از خانواده شروع می‌شود؛ زیرا آموزش روش حل مسئله به والدین باعث بهبود کارکرد در سطوح اجتماعی، رفتاری و شناختی شده است (Begum, 2019). با عنایت به مبانی نظری و پیشینه‌های تجربی در این زمینه می‌توان گفت برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و روابط والد-فرزند تأثیر دارد. پیامدهای مثبت حاصل از تاب‌آوری، و روابط مطلوب والد-فرزند ضرورت تأثیر برنامه‌های آموزشی مانند حل مسئله را نشان می‌دهد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف پاسخگویی به این سؤال که آیا برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و الگوی روابط والد-فرزند در دوران پسا کرونا تأثیر دارد؟ انجام شد.

روش

پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری و روابط والد-فرزند در دوران پسا کرونا انجام گرفت. روش پژوهش پیش‌آزمون-پس‌آزمون و پیگیری با گروه گواه بود. جامعه آماری این پژوهش جهت تعیین اثربخشی آموزش برنامه حل مسئله خانواده محور شامل کلیه کارمندان متاهل ۳ دانشکده فنی حرفه‌ای دختران، فنی حرفه‌ای پسران شماره ۱ و فنی حرفه‌ای پسران شماره ۲ شهرستان کرمانشاه که تعداد آنها ۲۰۰ نفر بود. در این پژوهش نمونه‌گیری به صورت هدفمند بود که از جامعه مورد نظر پس از بررسی ملاک‌های ورود همانند اینکه بیش از ۵ سال از زندگی مشترک آنها گذشته باشد، دارای یک فرزند باشند و سن آنها بین ۳۰ تا ۵۵ سال باشد، ۱۰۰ نفر انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۵۰ نفر) و گروه کنترل (۵۰ نفر) جایگزین شدند. در ابتدا پیش-آزمون تاب‌آوری و رابطه والد فرزند در هر دو گروه اجرا شد و پس از اجرای پیش‌آزمون، گروه آزمایش تحت مداخله آموزش حل مسئله خانواده محور قرار گرفت اما گروه کنترل آموزشی دریافت نکرد و پس از پایان جلسات از هر دو گروه پس‌آزمون تاب‌آوری و رابطه والد-فرزند به عمل آمد و برای رعایت اخلاق در پژوهش در پایان پژوهش گروه کنترل تحت آموزش قرار گرفت. برای تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش از آمار توصیفی شامل فراوانی، درصد، میانگین و انحراف استاندارد و در بخش آمار استنباطی از روش آماری تحلیل واریانس با اندازه‌گیری مکرر استفاده شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS-26 انجام شد.

ابزار پژوهش

مقیاس تاب‌آوری: مقیاس تاب‌آوری کتر و همکاران (۲۰۰۳) یک ابزار ۲۵ سؤالی است که سازه تاب‌آوری را در اندازه‌های پنج درجه‌ای لیکرت از یک تا پنج می‌سنجد. این مقیاس پنج بعد مختلف تاب‌آوری شایستگی / استحکام شخصی، اعتماد به غرایز شخصی / تحمل عواطف منفی، پذیرش مثبت تغییر / روابط ایمن، کنترل و معنویت را نشان می‌دهد. نتایج مطالعه مقدماتی مربوط به ویژگی روان‌سنجی این مقیاس، پایایی و روایی آن را تأیید کرده است. همسانی درونی، پایایی بازآزمایی و روایی همگرا و واگرا به مقیاس کافی گزارش شده‌اند. این مقیاس در فرم فارسی در مطالعات قبلی از روایی و پایایی خوبی برخوردار بوده است. نمره میانگین این مقیاس ۵۲ خواهد بود، به طوری که هر نمره آزمودنی از ۵۲ بالاتر باشد، تاب‌آوری بالاتری دارد و هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد از تاب‌آوری کمتری برخوردار خواهد بود.

مقیاس الگوی ارتباط والد-فرزند: این ابزار توسط بارس و اولسون برای سنجش چگونگی نگرش و ارتباطات باز خانوادگی در ارتباطات والد-فرزند مورد استفاده قرار می‌گیرد (Barnes & Olson, 1985). این مقیاس آزمون مداد کاغذی ۲۰ سؤالی است که بر مبنای طیف لیکرتی ۵ درجه‌ای (از شماره ۱ به معنای کاملاً موافق و تا شماره ۵ به معنای کاملاً

مخالف) تنظیم شده است و دو خرده مقیاس ارتباطات باز و مشکل ساز را شامل می شود. در مطالعه بارونس و اولسن اعتبار ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از خرده مقیاس ۰/۸۷ و ۰/۷۸ به دست آمد. همچنین پایایی بازآزمایی در یک دوره زمانی شش ماهه ۰/۸۹ و یکساله ۰/۹۹ محاسبه و روایی سازه و نیز روایی ملاکی مطلوبی گزارش شد. برنامه مداخله: در پژوهش حاضر برنامه حل مسئله خانواده محور که تلفیقی از برنامه حل مسئله دزوریل و همکاران (۲۰۰۴) و شور (۲۰۰۱) است. در پژوهش شکوهی یکتا و همکاران (۱۳۹۳) اعتبار و روایی این برنامه آموزشی تایید شده است. برنامه آموزش حل مسئله خانواده محور به مدت ۱۰ جلسه دو ساعته به والدین گروه آزمایش آموزش داده شد. در ادامه خلاصه محتوا و هدف هر جلسه اشاره می شود.

جدول ۱. برنامه آموزشی (تفصیلی) ده گامی حل مسئله خانواده محور

جلسه شماره	عنوان جلسه	هدف	محتوا	تکنیک	تکلیف
۱	معارفه	معرفی اعضا، بیان قوانین جلسات مثل: احترام به یکدیگر، گوش دادن، رازداری، حضور منظم در جلسات	ابتدا آموزش دهنده خود را معرفی می کند و سپس قوانین گروه را مشخص می کند و پس از آن اهداف جلسات و طول هر جلسه و چگونگی برگزاری جلسات را بیان می کند و در پایان از زوجین می-خواهد خود را به طور کامل معرفی کنند و به قوانین گروه پایبند باشند.	سخنرانی انگیزشی	از زوجین خواسته می شود در منزل یکبار دیگر به مرور قوانین بردازند و اگر موافق هستند تمهیدنامه در خصوص پایبندی به قوانین و آوردن آن در جلسه بعدی
۲	خودآگاهی	آموزش زوجین درخصوص شناخت و درک نیازها، نقاط ضعف، توانمندی‌ها،	در این جلسه ابتدا به زوجین درباره مفهوم اهداف، نیازها، علایق، امکانات، نقاط ضعف و قوت باورها، ارزش‌ها آموزش داده می‌شود که خودش را بشناسد و سپس وقت مشخصی به زوجین داده می‌شود تا لیستی از افکار، احساسات، ویژگی‌ها و نقاط قوت و ضعف و اهداف و	بارش فکری، ثبت و یادداشت برداری	در منزل با همسر خود درباره آنچه امروز آموخته‌اند صحبت کنند و دوباره روبروی یکدیگر خودشان را به طور کامل معرفی کنند تا یکدیگر را بهتر بشناسند
۳	شناخت هیجانی‌ها	شناسایی تجربه‌های هیجانی خود و شناسایی میزان آسیب‌پذیری هیجانی خود	در این جلسه راجع به عملکرد هیجان‌ها در فرایند سازگاری انسان و فواید آن، نقش هیجان‌ها در برقرار کردن ارتباط با دیگران و تاثیرگذاری روی آنها و همچنین سازمان‌دهی و برانگیختن رفتار انسان بین اعضا گفتگویی صورت گرفت و مثال‌هایی از تجربه های واقعی آنها مطرح شد؛ و از اعضا خواسته شد در یک موقعیت خاص قرار بگیرند و تجربه انواع و شدت هیجان که درک میکرد را یادداشت نمایند. مثلا وضعیت خود را از لحاظ تجربه‌ی هیجان خشم، ترس و نگرانی، غم، تنفر و شادی در مقیاس ۰ تا ۱۰ درجه بندی کنند، سطح برانگیختگی هیجانی خود را نسبت به شدت رویداد برانگیزاننده هیجان و زمان پایان یافتن برانگیختگی خود نسبت به زمان پایان یافتن رویداد (منبع هیجانی) را ارزیابی کنند.	چارچوب دهی مجدد، ثبت و یادداشت برداری، ایفای نقش	از اعضا خواسته شد در طول این هفته در موقعیت‌های واقعی زندگی خود انواع و شدت هیجان‌هایی که درک می کنند را یادداشت نمایند. مثلا وضعیت خود را از لحاظ تجربه ی هیجان خشم، ترس و نگرانی، غم، تنفر و شادی در مقیاس ۰ تا ۱۰ درجه بندی کنند، سطح برانگیختگی هیجانی خود را نسبت به شدت رویداد برانگیزاننده هیجان و زمان پایان یافتن برانگیختگی خود نسبت به زمان پایان یافتن رویداد (منبع هیجانی) را ارزیابی کنند. و هفته بعدی همراه بیاورند
۴	شناخت احساسات	شناسایی احساسات	در این جلسه راجع به چگونگی شناخت احساسات و تاثیری که بر فرد و روابط او با همسر، فرزندان و دیگران می گذارد صحبت شد به این ترتیب که ابتدا انواع احساسات شامل غم، شادی، خشم، ترس و تنفر بیان شد و از طریق بیان داستان‌های کوتاه هر احساس در جلسه مرور گردید.	چارچوب دهی مجدد، ثبت و یادداشت برداری، ایفای نقش	از اعضا خواسته شد در طول این هفته در موقعیت های واقعی زندگی خود انواع احساساتی که درک می کنند را یادداشت نمایند... و هفته بعدی همراه بیاورند
۵	درک انگیزه ها	شناخت و درک انگیزه	در این جلسه پس از بررسی تکلیف جلسه قبلی مربی به بیان تعریفی از انگیزه و چگونگی تأثیر انگیزه بر جهت‌دهی رفتار پرداخت و با بیان داستان‌های کوتاه به تفهیم انگیزه در افراد کمک نمود	چارچوب دهی مجدد، ثبت و یادداشت برداری، ایفای نقش	از شرکت کنندگان خواسته شد موقعیت-هایی که در طول هفته جاری به کمک درک انگیزه خانواده خود توانسته‌اند تصمیم خوبی اتخاذ نمایند یادداشت نموده و جلسه بعدی با خود بیاورند.

۶	آموزش روابط بین فردی	ارتقا مهارت ارتباط کلامی و غیر کلامی در افراد	با توجه به آنکه مهارت‌های ارتباطی یکی از الزامات حل مسئله است در این جلسه به اعضا در خصوص چگونگی برقراری یک ارتباط موثر تقویت روابط بین فردی مهارت‌هایی آموزش داده شد که شامل: گوش کردن به صورت فعال و صبورانه، ارتباط چشمی، گفتن خلاصه‌ای از صحبت‌های فرد مقابل، نگاه کردن به مخاطب به صورت مشتاقانه، داشتن لیکنند طبیعی بر لب، تکان دادن سر به عنوان تایید صحبت، استفاده از جملات و سوالاتی مانند دیکه چی؟ واقعا؟ چه جالب! آره می‌دونم چی میگی! منسجم حرف زدن و پراکنده گویی نکردن، صحبت کردن به صورت بی‌طرفانه و بدون قضاوت و پیش‌داوری	چارچوب دهی مجدد، بارش فکری، گوش دادن فعال، ثبت و یادداشت برداری،	در منزل نمونه‌هایی از فعالیت‌ها و مهارت‌هایی که جهت بهبود رابطه خود استفاده کرده‌اند یادداشت نمایند
۷	یافتن راه حل جایگزین	چگونگی شناخت راه-حل‌ها	در این جلسه پس از مرور جلسه قبلی به چگونگی پیدا کردن راه-حل‌های جایگزین با تأکید بر لزوم جمع‌آوری اطلاعات به منظور پرهیز از فرض‌های اشتباه؛ آشنایی با مفهوم فکری بیش از دو راه وجود دارد از طریق تمرکز روی شیوه‌های مختلف مشاهده شامل گوش دادن، دیدن و پرسیدن؛ و با بیان داستانی کوتاه پرداخته شد.	چارچوب‌دهی مجدد، بارش فکری، گوش دادن فعال، ثبت و یادداشت برداری،	از شرکت کنندگان خواسته شد موقعیت‌هایی که در طول هفته جاری به کمک روش راه-حل‌های جایگزین در برخورد با مسائل خانواده شیوه جدیدی اتخاذ نموده‌اند یادداشت نموده و جلسه بعدی همراه آورند
۸	در نظر گرفتن عواقب کار	درک مفهوم نتایج و عواقب	در این جلسه پس از مرور جلسه قبلی به شرح لزوم اندیشیدن به پیامدهای کارهایی که تصمیم به انجام آن می‌گیریم پرداخته شد و به اعضای خانواده در درک روابط علت و معلولی شناخت جفت‌های راه-حل پیامد و ارتباط دادن یک راه حل با پیامد احتمالی آن کمک شد؛	چارچوب دهی مجدد، بارش فکری، گوش دادن فعال، ثبت و یادداشت برداری،	از شرکت کنندگان خواسته شد موقعیت‌هایی که در طول هفته جاری به کمک در نظر گرفتن عواقب کار در برخورد با مسائل خانواده تصمیم خاصی اتخاذ نموده‌اند یادداشت نموده و جلسه بعدی همراه آورند
۹	برنامه ریزی متوالی		در این جلسه پس از مرور جلسه قبلی به لزوم هماهنگ سازی؛ زمان مناسب برای عکس‌العمل صحیح نسبت به موقعیتها؛ و همچنین پیشبینی موانع و شناخت محدودیتها از طریق بیان داستانی کوتاه پرداخته شد	چارچوب دهی مجدد، بارش فکری، گوش دادن فعال، ثبت و یادداشت برداری،	از شرکت کنندگان خواسته شد موقعیت‌هایی که در طول هفته جاری به کمک برنامه-ریزی متوالی در برخورد با مسائل خانواده تصمیم خاصی اتخاذ نموده‌اند یادداشت نموده و جلسه بعدی همراه آورند
۱۰	خلاصه	مرور تمامی جلسات	این جلسه به مرور همه جلسات و پاسخ به سوالات احتمالی پرداخته شد	سخنرانی انگیزشی، گوش دادن فعال، ثبت و یادداشت برداری،	مرور جلسات و کاربست آن در منزل

یافته‌ها

جدول ۱ ویژگی‌های جمعیت شناختی زوجین

متغیرها	گروه آزمایش	گروه کنترل
سن	تعداد(درصد)	تعداد(درصد)
	۲۵-۲۰ سال	۶۰ (۰.۳۰)
	۲۶-۳۰ سال	۴۰ (۰.۲۰)
	۳۱-۳۵ سال	۷۰ (۰.۳۵)
تحصیلات	بالای ۳۵ سال	۳۰ (۰.۱۵)
	دیپلم	۴۰ (۰.۲۰)
	کاردانی	۵۰ (۰.۲۵)
	کارشناسی	۹۰ (۰.۴۵)
مدت ازدواج	کارشناسی ارشد و بالاتر	۲۰ (۰.۱۰)
	۱-۳ سال	۳۰ (۰.۱۵)
	۴-۶ سال	۱۰۰ (۰.۵۰)
	۷-۹ سال	۵۰ (۰.۲۵)
	۹ سال به بالا	۲۰ (۰.۱۰)
		۴۰ (۰.۲۰)
		۳۰ (۰.۱۵)
		۴۰ (۰.۲۰)
		۹۰ (۰.۴۵)

همانطور که در جدول ۱ ملاحظه می شود، بیشترین فراوانی زوجین در رده سنی ۳۵ تا ۳۱ سال، در مقطع تحصیلی کارشناسی و در طول مدت ازدواج ۴ تا ۶ سال بوده است.

جدول ۲. میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش برحسب گروه

متغیر	موقعیت	گروه آزمایش		گروه گواه
		انحراف معیار	میانگین	
رابطه والد- فرزندی	پیش آزمون	۵/۵۸	۱/۱۴	انحراف معیار
	پس آزمون	۱۳/۶۰	۱/۶۰	۱/۰۱
	پیگیری	۱۴/۴۵	۲/۷۷	۵/۶۴
تاب آوری	پیش آزمون	۲۱/۴۶	۱/۹۴	۲/۲۲
	پس آزمون	۴۵/۶۰	۸/۴۶	۲/۷۰
	پیگیری	۴۶/۸۹	۴/۴۳	۱۵/۳۳
				۹/۱۲

نتایج جدول ۲ نشان می دهد که میانگین تاب آوری و رابطه والد- فرزندی در موقعیت پس آزمون نسبت به پیش آزمون در گروه آزمایش افزایش یافته است.

جدول ۳. آزمون مفروضه بهنجار بودن توزیع متغیرهای پژوهش

شاپیرو- ویلک		کولموگروف اسمیرنوف		مقیاس
P	آماره	P	Z آماره	
-/۱۲۹	-/۸۷۳	-/۲۲۹	-/۲۱۹	پیش آزمون والد- فرزند
-/۱۱۲	-/۹۲۴	-/۱۱۷	-/۱۸۰	پس آزمون والد- فرزند
-/۲۰۰	-/۹۴۲	-/۴۱۵	-/۲۲۷	پیگیری والد فرزندی
-/۱۲۲	-/۹۵۲	-/۱۱۵	-/۱۲۵	پیش آزمون تاب آوری
-/۲۱۲	-/۸۳۹	-/۱۱۱	-/۱۹۱	پس آزمون تاب آوری
-/۲۰۰	-/۹۴۹	-/۰۵۵	۱/۲۳	پیگیری تاب آوری

جدول ۴. تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر تفاوت میانگین روابط

متغیر	منبع تغییرات	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	مقدار معناداری
روابط والد- فرزندی	گروه	۱۲۹/۲۱۴	۱	۲۱۹/۲۱۴	۶/۸۳۹	-/۰۰۱
تاب آوری	گروه	۴۲۱۲/۳۶۳	۱	۴۲۱۲/۳۶۳	۲۸/۸۹۴	-/۰۰۱

به منظور بررسی اثر برنامه حل مسئله بر روابط والد- فرزندی و تاب آوری و تعدیل اثر پیش آزمون بر پس آزمون از تحلیل واریانس با اندازه گیری مکرر استفاده شد که نتایج جدول فوق، نشان می دهد متغیر مستقل (گروه) تأثیر معناداری بر متغیر روابط والد فرزندی ($F=۶/۸۳۹$ و $P<0/001$) و تاب آوری ($F=۲۸/۸۹۴$ و $P<0/001$) داشته است.

جدول ۴: آزمون بونفرونی نتایج پیگیری دو ماهه

متغیر	زمان آزمون	زمان آزمون	تفاوت میانگین‌ها	خطای استاندارد	سطح معناداری
روابط والد- فرزند	پیش آزمون	پس آزمون	۶/۵۷۰	۰/۴۵۶	۰/۰۰۰
	پیگیری	پیگیری	۷/۹۵۰	۰/۴۵۹	۰/۰۰۰
	پس آزمون	پیش آزمون	۶/۵۷۰	۰/۴۵۶	۰/۰۰۰
	پیگیری	پیگیری	۱/۳۸۰	۰/۱۳۲	۰/۰۰۰
	پیش آزمون	پیش آزمون	۷/۹۵۰	۰/۴۵۹	۰/۰۰۰
	پس آزمون	پس آزمون	۱/۳۸۰	۰/۱۳۲	۰/۰۰۰
تاب‌آوری	پیش آزمون	پس آزمون	۱۴/۶۶۰	۱/۵۳۰	۰/۰۰۰
	پیگیری	پیگیری	۱۱/۳۳۰	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰
	پس آزمون	پیش آزمون	۱۴/۶۶۰	۱/۵۳۰	۰/۰۰۰
	پیگیری	پیگیری	۲۵/۹۹۰	۱/۲۳۷	۰/۰۰۰
	پیش آزمون	پیش آزمون	۱۱/۳۳۰	۰/۷۳۰	۰/۰۰۰
	پس آزمون	پس آزمون	۲۵/۹۹۰	۱/۲۳۴	۰/۰۰۰

نتایج جدول نشان می‌دهد که تفاوت میانگین روابط والد- فرزند و تاب‌آوری در مرحله‌ی پیش‌آزمون با مراحل پس‌آزمون و آزمون‌های پیگیری دو ماهه از نظر آماری معنی‌دار است و این معنی‌داری به نفع پس‌آزمون و آزمون پیگیری است. بدین معنی که مراحل پس‌آزمون و آزمون پیگیری میزان تاب‌آوری و روابط والد- فرزند افراد مورد مطالعه را به طور معنی‌داری افزایش یافته است (Gambin & et al, 2020).

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج نشان داد برنامه حل مسئله خانواده محور بر کیفیت روابط والد- فرزند مؤثر بوده است. این یافته با نتایج پژوهش گامبین و همکاران (۲۰۲۰)، تراسلو و همکاران (۲۰۲۱) و کاکابرایی و مرادی (۱۳۹۵) همسو می‌باشد. در تبیین تأثیر برنامه حل مسئله خانواده محور بر رابطه والد فرزند می‌توان گفت که قرنطینه کووید-۱۹ و انزوای اجتماعی باعث نزدیکی بین والدین و فرزندان‌شان شده است. با این حال، چانگ و همکاران (۲۰۲۲) و دیو و همکاران (۲۰۲۱) در طول اپیدمی، نزدیکی بدتر والدین و کودکان را گزارش کردند. یک رویداد یا وضعیت غیرمعمول ممکن است بر عملکرد بیولوژیکی روانی اجتماعی و رفاه یک فرد، خانواده یا گروه تأثیر بگذارد. این امر در مورد همه‌گیری فعلی ویروس کرونا صدق می‌کند که چالش‌ها و ناراحتی‌های منحصربه‌فردی را در تعداد بسیار زیادی از بیماران و خانواده‌های آنها در سراسر جهان ایجاد کرده است (Ones & et al, 2020). تغییرات زندگی روزمره ناشی از همه‌گیری جدید ویروس کرونا منجر به وضعیتی شده است که برای میلیون‌ها خانواده در سراسر جهان بی‌سابقه است. روند قرنطینه اضطراب، استرس و ترس را به همراه داشت و مانند همه روابط، بر روابط خانوادگی تأثیر گذاشت (Riegler et al., 2020, Eales & et al, 2021). همه‌گیری با گذشت زمان والدین را تغییر داده است. هنگامی که همه‌گیری آغاز شد، تغییرات در شیوه زندگی مردم منجر به مواجه شدن بسیاری از والدین با چالش‌های جدید شد؛ حل این مسئله مستلزم ایجاد تغییرات در نحوه تعامل آنها با فرزندان‌شان بود. پس از همه‌گیری، مسائل و چالش‌های جدیدی در خانواده‌هایی مطرح شده است که هیچ راه شناخته شده‌ای برای نظارت و کنترل آنها ندارند. از سوی دیگر، چالش‌هایی که کودکان با آن روبه‌رو هستند نیاز به نوع متفاوتی از حمایت والدین دارند (Shahali & et al, 2023). در این عصر همه‌گیری، نیاز بیشتری به همدلی و گفتگو وجود دارد. مطابق با یافته، مک ارتور و همکاران اعتقاد بر این است که اگرچه ارتباط با همسالان نقش مهمی در رشد دوران کودکی میانه دارد، اما

نزدیکی به همسالان پیش‌بینی کننده قابل توجهی از رفاه و سلامت روانی کودکان محسوب نمی‌شود؛ بلکه عواملی که برای کودکان نزدیک‌تر و در دسترس‌تر هستند مانند ارتباط نزدیک با والدین و مراقبان پیش‌بینی کننده‌های مهم‌تری محسوب می‌شوند (McArthur & et al, 2023). برنامه آموزش حل مسئله به عنوان یک راهبرد خانواده محور از طریق مؤلفه‌های رفتاری و نگرشی به خانواده کمک می‌کند تا از میان تجارب گذشته و مسئله موجود به حل مسائلی که بین کودکان و والدین وجود دارد، پرداخته شود. این برنامه می‌تواند مسیر یک طرفه از سمت والدین به فرزندان را به مسیری دو طرفه بین والدین و فرزندان تبدیل کند و آن‌ها بهتر بتوانند مسائل بینابین را حل نموده، روابط بهتری را تجربه کنند. این برنامه آموزشی کمک می‌کند اعضای خانواده با مواجهه با مسائل درون فردی و میان فردی به راه‌حل‌های مختلف بیندیشند و بهترین راه حل را انتخاب کنند و از طریق به‌کارگیری روش حل مسئله به صورت هم‌زمان بین والدین و فرزندان به شکل مشارکتی به ریشه مشکلات و حل آن‌ها پرداخته و از پیامدهای منفی مشکلات نیز جلوگیری خواهند کرد (Shure, 2001).

همچنین نتایج نشان داد که برنامه حل مسئله خانواده محور بر تاب‌آوری تأثیر دارد. نتایج حاصل از این پژوهش با مطالعات صیدی و همکاران (۱۴۰۰) همخوان است. در تبیین این یافته می‌توان گفت که برنامه حل مسئله خانواده محور توانسته است میزان توانایی تحمل برای رسیدن به هدف نهایی و به طور موفقیت‌آمیز وفق دادن خود با فرآیند زندگی با وجود همه چالش‌ها و مشکلات را در افراد افزایش دهد (Varghese & et al, 2020). از طریق این آموزش می‌توان به فرد کمک کرد تا هنگام رویارویی با مشکلات راه‌حل‌های متعددی را جستجو کند، سپس بهترین راه‌حل را انتخاب کرده و با آموزش مهارت‌های روانی-اجتماعی در جهت پیشبرد و بهبود روان‌درمانی رشد یابد. در واقع افرادی که از طریق آموزش‌های حل مسئله توانمند می‌شوند، می‌دانند که با موفقیت می‌توان مشکلات زندگی را حل و فصل کرده، می‌دانند برای غلبه بر مشکلات زندگی باید تلاش و کوشش کافی داشت این ذهنیت به افراد کمک می‌کند در برابر مشکلات و مسائل زندگی تاب‌آوری بیشتری را از خود نشان دهد. نتایج نشان داد برنامه حل مسئله خانواده محور بر یک روند دوماهه پیگیری منجر به افزایش بیشتر تاب‌آوری، و بهبود روابط والد-فرزند می‌گردد؛ از این رو برنامه حل مسئله خانواده محور می‌تواند تأثیر مهم و افزایشی بر متغیرهای تاب‌آوری و بهبود روابط والد-فرزند داشته باشد؛ بنابراین برای افزایش میزان متغیرها باید به برنامه حل مسئله خانواده محور توجه شود و در برنامه‌های آموزشی این روند مورد توجه قرار گیرد تا پیامدهای مثبتی مانند تاب‌آوری و بهبود روابط والد-فرزند را به همراه آورد و خود این متغیرها نیز به تحکیم بنیاد خانواده بپردازند.

محدودیت‌ها و پیشنهاد‌های پژوهش

این پژوهش نیز همانند سایر پژوهش‌ها، با محدودیت‌هایی مواجه بود که از جمله آن می‌توان به این موارد اشاره کرد که نتایج به جوامع مشابه (شهرها و مناطق جغرافیایی با فرهنگ‌ها، وضعیت اقتصادی و اجتماعی متفاوت) با احتیاط تعمیم داده شود؛ به علت استفاده از ابزار پرسش‌نامه امکان سوگیری اجتماعی آزمون‌شوندگان وجود داشت. در انتها پیشنهاد می‌شود با توجه به اثربخشی برنامه آموزش حل مسئله خانواده محور این برنامه آموزشی در مدارس برای والدین و دانش‌آموزان نیز اجرا شود.

تعارض منافع

بنابر بر اظهار نویسندگان، این مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.

اخلاق پژوهش

این پژوهش برگرفته از پایان نامه دکترای و زیر نظر کمیته اخلاق دانشگاه آزاد اسلامی واحد سنندج با کد اخلاق IR.IAU.SDJ.REC.1403.021 انجام گرفته است. همچنین همکاری شرکت کنندگان داوطلبانه بود و رضایت آنها اعلام شد. در آغاز همکاری علاوه بر این، جنبه های محرمانه بودن و انصراف از تحقیقات در هر مرحله به آنها اعلام شد.

منابع مالی

این مطالعه با هزینه شخصی پژوهشگران انجام گرفته و در هیچ یک از مراحل انجام این پژوهش هیچ گونه منابع مالی دریافت نشده است.

سپاسگزاری

بدین وسیله از استاد راهنما و استاد مشاور و زوجینی که در این تحقیق شرکت کردند تشکر و قدردانی می‌نمایم.

References

- Aydogan, D., Kara, E., & Kalkan, E. (2022). Understanding relational resilience of married adults in quarantine days. *Current Psychology*, 41(11), 8249-8259. DOI: [10.1007/s12144-021-02224-2](https://doi.org/10.1007/s12144-021-02224-2)
- Baker, L. R., Kane, M. J., & Russell, V. M. (2020). Romantic partners' working memory capacity facilitates relationship problem resolution through recollection of problem-relevant information. *Journal of Experimental Psychology: General*, 149(3), 580–584. <https://doi.org/10.1037/xge0000659>
- Barnes, H. L., & Olson, D. H. (1985). Parent-adolescent communication and the Circumplex Model. *Child Development*, 56(2), 438–447. <https://doi.org/10.2307/1129732>
- Begum, T. (2019). Parental knowledge, attitudes and practices in early childhood development among low income urban parents. *Universal journal of public health*, 7(5), 214-226. DOI: [10.13189/ujph.2019.070504](https://doi.org/10.13189/ujph.2019.070504)
- Brown SM, Doom JR, Lechuga-Peña S, Watamura SE, & Koppels T (2020). Stress and parenting during the global COVID-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*. [10.1016/j.chiabu.2020.104699](https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104699)
- Charisi, V., Gomez, E., Mier, G., Merino, L., & Gomez, R. (2020). Child-robot collaborative problem-solving and the importance of child's voluntary interaction: a developmental perspective. *Frontiers in Robotics and AI*, 7, 15. [/10.3389/frobd.2020.00015](https://doi.org/10.3389/frobd.2020.00015)
- Chung, G., Lanier, P., & Wong, P. Y. J. (2022). Mediating effects of parental stress on harsh parenting and parent-child relationship during coronavirus (COVID-19) pandemic in Singapore. *Journal of family violence*, 37(5), 801-812. DOI: [10.1007/s10896-020-00200-1](https://doi.org/10.1007/s10896-020-00200-1)
- Connor, K. M., Davidson, J. R., & Lee, L. C. (2003). Spirituality, resilience, and anger in survivors of violent trauma: A community survey. *Journal of traumatic stress*, 16, 487-494. DOI: [10.1023/A:1025762512279](https://doi.org/10.1023/A:1025762512279)
- Daly M, Sutin AR, & Robinson E (2020). Longitudinal changes in mental health and the COVID-19 pandemic: evidence from the UK Household Longitudinal Study. *Psychological medicine*, 1–10. Advance online publication. [10.1017/S0033291720004432](https://doi.org/10.1017/S0033291720004432)

- Du, F., He, L., Francis, M. R., Forshaw, M., Woolfall, K., Lv, Q., ... & Hou, Z. (2021). Associations between parent-child relationship, and children's externalizing and internalizing symptoms, and lifestyle behaviors in China during the COVID-19 epidemic. *Scientific Reports*, 11(1), 23375. <https://www.nature.com/articles/s41598-021-02672-7>
- D'zurilla, T. J., Nezu, A. M., & Maydeu-Olivares, A. (2004). Social problem solving: theory and assessment. [DOI:10.1037/10805-001](https://doi.org/10.1037/10805-001)
- Elaby, M. F., Elwishy, H. M., Moatamed, S. F., Abdelwahed, M. A., & Rashiedy, A. E. (2022). Does design-build concept improve problem-solving skills? An analysis of first-year engineering students. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(6), 101780. <https://doi.org/10.1016/j.asej.2022.101780>
- Elias, M. J. (2019). What if the doors of every schoolhouse opened to social-emotional learning tomorrow: Reflections on how to feasibly scale up high-quality SEL. *Educational Psychologist*, 54(3), 233-245? <https://doi.org/10.1080/00461520.2019.1636655>
- Eales, L., Ferguson, G. M., Gillespie, S., Smoyer, S., & Carlson, S. M. (2021). Family resilience and psychological distress in the COVID-19 pandemic: A mixed methods study. *Developmental Psychology*, 57(10), 1563. [DOI: 10.1037/dev0001221](https://doi.org/10.1037/dev0001221)
- Gambin, M., Woźniak-Prus, M., Sekowski, M., Cudo, A., Pisula, E., Kiepusa, E., ... & Kmita, G. (2020). Factors related to positive experiences in parent-child relationship during the COVID-19 lockdown. The role of empathy, emotion regulation, parenting self-efficacy and social support. *PsyArXiv*, 10. <https://doi.org/10.1111/famp.12856>
- Kakabaraei, K., & Moradi, A. (2017). Family oriented problem solving training to parents and the impact on the child's perception of parents. *Counseling Culture and Psychotherapy*, 8(29), 165-185. <https://doi.org/10.22054/qccpc.2017.20673.1485>
- Kimble, A. B. (2014). *The parenting styles and dimensions questionnaire: a reconceptualization and validation*. Oklahoma State University.
- McArthur BA, Racine N, McDonald S, Tough S, Madigan S. (2023). Child and family factors associated with child mental health and wellbeing during COVID-19. *Eur Child Adolesc Psychiatry*. 32:223-233. [doi: 10.1007/s00787-021-01849-9](https://doi.org/10.1007/s00787-021-01849-9).
- Nezami, R. K., K. (2019). Predicting student mental well-being based on social problem solving and parental differentiation. *second national conference on social injuries, Ardabil*.
- Ones, L. (2020). The COVID-19 pandemic: A family affair. *Journal of Family Nursing*, 26 (2), 87-89. <https://doi.org/10.1177/1074840720920883>
- Prime H, Wade M, & Browne DT (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. *American Psychologist*, 75(5):631-643. [10.1037/amp0000660](https://doi.org/10.1037/amp0000660)
- Riegler, L. J., Raj, S. P., Moscato, E. L., Narad, M. E., Kincaid, A., & Wade, S. L. (2020). Pilot trial of a telepsychotherapy parenting skills intervention for veteran families: Implications for managing parenting stress during COVID-19. *Journal of Psychotherapy Integration*, 30, 290-303. <https://doi.org/10.1037/int0000220>
- Seidy, M., Afrooz, G. A., & Kashani Vahid, L. (2022). Providing a family-oriented problem-solving training program for parents of Down syndrome children. *Islamic-Iranian Family Studies Journal*, 4(3), 31. [10.30495/iifs.2022.1965624.1043](https://doi.org/10.30495/iifs.2022.1965624.1043)

- Shahali, A., HajHosseini, M., & Jahromi, R. G. (2023). COVID-19 and Parent-Child Interactions: Children's Educational Opportunities and Parental Challenges During the COVID-19 Pandemic. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 34(2), 133. [doi: 10.5765/jkacap.220033](https://doi.org/10.5765/jkacap.220033)
- Shokoohi Yekta, M., Sharfi, A., & Motamed Yegane, N. (2015). The Effectiveness of Problem Solving Skills Training on Parent-Child Interaction. *Journal of Developmental Psychology Iranian Psychologists*; 45(12). <https://sanad.iau.ir/Journal/jip/Article/1054332>
- Shure, M. B. (2001). I can problem solve (ICPS): An interpersonal cognitive problem solving program for children. *Residential Treatment for Children & Youth*, 18(3), 3-14. https://doi.org/10.1300/J007v18n03_02
- Sisto, A., Vicinanza, F., Campanozzi, L. L., Ricci, G., Tartaglioni, D., & Tambone, V. (2019). Towards a transversal definition of psychological resilience: A literature review. *Medicina*, 55(11), 745. [doi: 10.3390/medicina55110745](https://doi.org/10.3390/medicina55110745)
- Tarsuslu, B., Sahin, A., Durat, G., & Arikan, D. (2021). An analysis of parents' perceived stress and the parent-child relationship during the COVID-19 pandemic. *Bangladesh Journal of Medical Science*, 20(5), 97-107. [DOI:10.3329/bjms.v20i5.55402](https://doi.org/10.3329/bjms.v20i5.55402)
- Toor, B., van den Berg, N., Fang, Z., Pozzobon, A., Ray, L. B., & Fogel, S. M. (2022). Age-related differences in problem-solving skills: Reduced benefit of sleep for memory trace consolidation. *Neurobiology of Aging*, 116, 55-66. [DOI: 10.1016/j.neurobiolaging.2022.04.011](https://doi.org/10.1016/j.neurobiolaging.2022.04.011)
- Varghese, M., Kirpekar, V., & Loganathan, S. (2020). Family interventions: Basic principles and techniques. *Indian journal of psychiatry*, 62(Suppl 2), S192-S200. [doi: 10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_770_19](https://doi.org/10.4103/psychiatry.IndianJPsychiatry_770_19)
- Yeh, Y. C., Tsai, J. L., Hsu, W. C., & Lin, C. F. (2014). A model of how working memory capacity influences insight problem solving in situations with multiple visual representations: An eye tracking analysis. *Thinking Skills and Creativity*, 13, 153-167. <https://doi.org/10.1016/j.tsc.2014.04.003>
- Zhao, Y., Guo, Y., Xiao, Y., Zhu, R., Sun, W., Huang, W., ... & Wu, J. L. (2020). The Effects of Online Homeschooling on Children, Parents, and Teachers of Grades 1-9 During the COVID-19 Pandemic. *Medical Science Monitor: International Medical Journal of Experimental and Clinical Research*, 26, e925591-1. [doi: 10.12659/MSM.925591](https://doi.org/10.12659/MSM.925591)